ANA TEMA[1]
9. madde
Kamuya Açık Alanlarda Dini Semboller Taşınması

(Son Güncelleme Tarihi: 28.02.2026)

Genel İlke

Kamuya açık alanlarda dini semboller taşınması veya dini kıyafetler giyilmesi 9. maddenin 1. fıkrası ile korunmaktadır. Dini, hayatının temel bir ilkesi haline getirmiş olan bir kişi, ilke olarak, özellikle de sağlıklı bir demokratik toplumun dini konularda çoğulculuğu ve çeşitliliği hoş görmesi ve desteklemesi gerektiğinden, özellikle dini semboller taşıyarak veya dini kıyafetler giyerek bunu gösterebilmeli ve başkalarına iletebilmelidir (*Eweida ve diğerleri/Birleşik Krallık*, 2013, §§ 89 ve 94). Ancak, bu hak mutlak değildir; diğer gerçek ve tüzel kişilerin meşru menfaatleriyle dengelenmelidir. Davalı Devlete bırakılan takdir yetkisinin kapsamı, dini sembolün taşındığı veya dini giysinin giyildiği bağlama bağlıdır.

Mevcut İçtihatlardan Doğan İlkeler

Özel Şahısların Dini Semboller Taşıması ve Dini Kıyafetler Giymesi:

- Sadece çok istisnai durumlar, sokak, meydan ve parklar gibi kamuya açık alanlarda dini kıyafetler giyilmesi ve dini semboller taşınmasının yasaklanmasını (teoride) haklı gösterebilir (*Ahmet Arslan ve diğerleri/Türkiye*, 2010, §§ 47-51);
- Bununla birlikte, Devlet, yüzü gizleyen giysilerin giyilmesini yasaklayabilir (*S.A.S./Fransa* [BD], 2014, § 156; *Belcacemi ve Oussar/Belçika*, 2017, §§ 52-53; *Dakir/Belçika*, 2017, §§ 55-59);
- Mahkeme salonunda kişilerin dini kıyafet giymesinin yasaklanması, yargılamanın normal şekilde yürütülmesine engel olmadığı ve mahkemeye saygısızlık etme amacı taşımadığı sürece haklı görülemez (*Hamidović/Bosna Hersek*, 2017, § 42; *Lachiri/Belçika*, 2018, § 46);
- Devlet makamları, belirli durumlarda ve güvenlik nedenleriyle (havaalanı güvenlik kontrolleri, kimlik fotoğrafları vb.) dini kıyafetin çıkarılmasını yasal olarak talep edebilir (*Phull/Fransa* (k.k.), 2005; *El-Morsli/ Fransa* (k.k.), 2008; *Mann Singh/Fransa* (k.k.), 2008).

Devlet Memurlarının İş Yerlerinde veya İstihdam Edildikleri Yerlerde ve Kamu Eğitim Kurumlarındaki Öğrencilerin Dini Semboller Taşıması ve Dini Kıyafetler Giymesi:

- Devlet, kamu hizmetinin tarafsızlığını ve tüm kullanıcılara eşit muamele edilmesini güvence altına almak amacıyla, Devlet memurlarının ve Devlet idaresi çalışanlarının dini bağlılıklarını gösteren kıyafetler giymekten veya göze çarpan diğer işaretler taşımaktan kaçınmalarını gerekli kılabilir (*Ebrahimian/Fransa*, 2015, §§ 63-69);
- Bu kural özellikle her düzeydeki kamu eğitim kurumlarındaki tüm öğretmenler için geçerlidir (*Dahlab/İsviçre* (k.k.), 2001; *Kurtulmuş/Türkiye* (k.k.), 2006);

[1] Bu belge Yazı İşleri Müdürlüğü tarafından hazırlanmış olup Mahkeme açısından bağlayıcı değildir. Bu tercüme, Avrupa Konseyi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin onayı ile yayımlanmıştır ve sadece Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı, İnsan Hakları Dairesi Başkanlığının sorumluluğu altındadır.

- Devlet, devlet okullarında ve üniversitelerinde öğrencilerin göze çarpan dini semboller taşımalarına izin verme konusunda geniş bir takdir yetkisine sahiptir (*Dogru/Fransa*, 2008, § 63; *Leyla Şahin/Türkiye* [BD], 2005, §§ 121-122);
- Kamu eğitim kurumlarında görünür dini semboller taşınmasıyla ilgili olan ve ayrımcı olmayan ifadelerle resmi olarak yayımlanan genel bir yasak 9. maddeyle uyumludur (*Mikyas ve diğerleri/Belçika* (k.k.), 2024, §§ 67-77).

Özel Sektörde Çalışanların Dini Semboller Taşıması ve Dini Kıyafetler Giymesi:

- Bir şirket, belli bir ticari imajı korumak amacıyla çalışanlarına yasal olarak kıyafetle ilgili belirli bir kural -bu kuralın uygulanması bazen dini semboller taşınmasına yönelik kısıtlamalara yol açabilse bile- dayatabilir (*Eweida ve diğerleri/Birleşik Krallık*, 2013, § 94, bir havayolu şirketi çalışanının görevdeyken görünür şekilde Hristiyan haçı takmasının söz konusu havayolu şirketi tarafından yasaklanması nedeniyle 9. maddenin ihlali; 14. madde kapsamında ayrı bir inceleme yapılmamıştır);
- Bir hastane (özel veya devlet), sağlık ve hijyen mülahazalarıyla gerekçelendirildiği takdirde, dini semboller taşınması veya dini kıyafetler giyilmesini aynı şekilde kısıtlayabilir (*ibid*. § 98-100, bir devlet hastanesinde çalışan ve işvereni tarafından işyerinde görünür bir şekilde Hristiyan haçı takması yasaklanan bir geriatri hemşiresiyle ilgili davada, tek başına veya 14. maddeyle bağlantılı olarak ele alındığında 9. madde ihlal edilmemiştir).

Diğer Atıflar

İçtihat Rehberleri:

- Sözleşme'nin 8. maddesi Hakkında Rehber - Özel Hayata ve Aile Hayatına, Konuta ve Haberleşmeye Saygı Hakkı
- Sözleşme'nin 14. maddesi ve 12 No.lu Protokol'ün 1. maddesi Hakkında Rehber – Ayrımcılık Yasağı

Diğerleri:

- Eğitim ve Dini Çeşitlilik (Avrupa Konseyinin internet sitesi).

BAŞLICA İÇTİHAT ATIFLARI

- Dahlab/İsviçre (k.k.), no. 42393/98, AİHM 2001-V (9. madde ile bağlantılı olarak 9 ve 14. maddeler bağlamındaki şikâyetler: kabul edilemez - açıkça dayanaktan yoksun);
- *Phull/Fransa* (k.k.), no. 35753/03, AİHM 2005-I (kabul edilemez - açıkça dayanaktan yoksun);
- *Leyla Şahin/Türkiye* [BD], no. 44774/98, AİHM 2005-XI (9. madde: ihlal yok);
- *Kurtulmuş/Türkiye* (k.k.), no. 65500/01, AİHM 2006-II (kabul edilemez - açıkça dayanaktan yoksun);
- *El-Morsli/Fransa* (k.k.), no. 15585/06, 4 Mart 2008 (kabul edilemez - açıkça dayanaktan yoksun);
- *Mann Singh/Fransa* (k.k.), no. 24479/07, 13 Kasım 2008 (kabul edilemez - açıkça dayanaktan yoksun);
- *Dogru/Fransa*, no. 27058/05, 4 Aralık 2008 (9. madde: ihlal yok);
- *Ahmet Arslan ve diğerleri/Türkiye*, no. 41135/98, 23 Şubat 2010 (9. madde: ihlal);
- *Eweida ve diğerleri/Birleşik Krallık*, no. 48420/10 ve diğer 3 başvuru, AİHM 2013 (özetler) (birinci başvuran bakımından, 9. madde: ihlal; ikinci başvuran ve dördüncü başvuran bakımından, tek başına veya 14. madde ile bağlantılı olarak ele alındığında 9. madde: ihlal yok; üçüncü başvuran bakımından, 9. madde ile bağlantılı olarak 14. madde: ihlal yok);
- *S.A.S./Fransa* [BD], no. 43835/11, AİHM 2014 (özetler) (8 ve 9. maddelerle bağlantılı olarak 8, 9 ve 14. maddeler: ihlal yok);
- *Ebrahimian/Fransa*, no. 64846/11, AİHM 2015 (9. madde: ihlal yok);
- *Belcacemi ve Oussar/Belçika*, no. 37798/13, 11 Temmuz 2017 (8 ve 9. maddelerle bağlantılı olarak 8, 9 ve 14. maddeler: ihlal yok);
- *Dakir/Belçika*, no. 4619/12, 11 Temmuz 2017 (8 ve 9. maddelerle bağlantılı olarak 8, 9 ve 14. maddeler: ihlal yok);
- *Hamidović/Bosna Hersek*, no. 57792/15, 5 Aralık 2017 (9. madde: ihlal);
- *Lachiri/Belçika*, no. 3413/09, 18 Eylül 2018 (9. madde: ihlal);
- *Mikyas ve diğerleri/Belçika* (k.k.), no. 50681/20, 9 Nisan 2024 (kabul edilemez - açıkça dayanaktan yoksun).